

VERGİ YÜKÜMLÜLERİNİN VERGİ KARŞISINDAKİ TUTUM VE DAVRANIŞLARININ GELİR DÜZEYİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Arş. Gör. Harun YENİÇERİ*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip vergi yükümlülerinin vergiye karşı tutum ve davranışları arasındaki farklılıkları belirlemektir. Araştırma kapsamına 400 vergi yükümlüsü dahil edilmiştir. Hazırlanan anketler yüz yüze görüşme yöntemiyle cevaplandırılmıştır. Araştırma hipotezini test edebilmek amacıyla çoklu diskriminant analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip vergi yükümlülerinin vergiye karşı farklı tutum ve davranış gösterdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelir düzeyi ve vergileme, yükümlü tutumları, yükümlü davranışları.

ABSTRACT

The purpose of this paper is to determine differences among low, middle and high income level taxpayers' attitudes and behaviors toward taxation. A total of 400 taxpayers were included in this research. Face to face interviews were conducted to the collect data. Multiple discriminant analysis was used in order to test research hypothesis. According to the research findings, there are differences among low, middle and high income level taxpayers' attitudes and behaviours toward taxation.

Key Words: Income level and taxation, taxpayer's attitudes, taxpayer's behaviour.

GİRİŞ

Anayasamızın vergi ödevi kenar başlıklı 73. Maddesinin birinci fıkrası; "Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle

* İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi., Mali Hukuk Anabilim Dalı

yükümlüdür". Aynı maddenin ikinci fıkrası ise "Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır" şeklinde düzenlenmiştir.

Bu maddenin yukarıda belirtilen birinci ve ikinci fıkralarında vergilendirmenin genellik ve eşitlik ilkeleri ile mali ve sosyal amaçları vurgulanmaktadır. Bu ilke ve amaçların gerçekleştirilebilmesi, gelir düzeyine göre toplumun farklı kesimlerine farklı maliyetler yüklemektedir. Sosyal sınıflar ve devletin vergi hakkındaki düşünceleri ve buna bağlı olarak geliştirilen vergi teorileri daha çok siyasi ve ahlaki düşüncelerin ürünü olarak ortaya çıkmışlardır. Bu nedenle devlet adil ve etkin bir vergi düzeni kurmadıkça, yükümlülerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarının olumlu yönde etkilenmesi beklenemez.¹

Devlet olarak tanımlanan organizatörün toplumun sosyal ve ekonomik yapısına müdahale araçlarından en önemlilerinden biri vergilerdir. Devletin vergi toplamsı, bireylerin ve kurumların tasarruf edilebilir değerlerinden fedakârlık etmelerini gerektirmektedir. Bir toplumun kamu harcamalarına katkıda bulunma isteği, verginin toplumsal amaçlara hizmet için kullanılması durumu gerçekleştiğinde varlık kazanacaktır. Bu nedenle bir devlet, bireylerin tasarruf edilebilir değerleri üzerinden talep ettiği parasal değeri olan vergi kaynağını etkin ve doğru toplumsal kullanıma konu etmediği ve bu kullanımın şeklini yükümlülere açıklıkla göstermediği sürece özü itibariyle tatminsiz olan yükümlülere vergi ödeme konusunda ikna edemeyecektir.²

Bir topluma bağlılığın, vatandaşlık hakkının bedelini teşkil eden vergiler, vergi bilincine sahip olmayan toplumlarda bir külfet olarak görülmektedir.³ Verginin bu yönü yükümlülerin vergiye karşı farklı tepkiler göstermesine neden olur. Bu tepkilerden bazıları; yükümlülerin siyasi otoriteye baskı kurarak kendi gruplarının vergi yükünü düşürmeleri, vergi konusuna girmeyen uğraş alanına yönelmeleri ve vergi kaçırma veya vergiden kaçınma şeklinde sıralanabilir.⁴ Kuşkusuz vergiye karşı gösterilen tepkiler sadece ödenen verginin miktarı ile ilgili değildir. Yükümlüler verginin külfetini gönüllü olarak kabullense bile, uygulama aşamasında karşılaştıkları yasal, idari, teknik, güçlükler yükümlülere

¹ Naci B. Muter, Süreyya Sakıncı, Kemal Çelebi, Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, Manisa 1993, s.25.

² İsmail Hakkı Duran, "Toplum, Devlet ve Vergi Sorunları", Vergi Sorunları, Sayı: 153, Haziran 2001, s. 73.

³ Harun Yeniçeri, "Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma", 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, 2004, s.913.

⁴ Metin Taş, "Türkiye'de Vergi gelirlerinin Artırılmasına Yönelik Önlemler", Kamu Kesimi Finansman Açıkları, X. Türkiye Maliye Sempozyumu, Maliye Araştırma Merkezi Yayın No: 80, İ.U Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1996, s.455.

vergiye karşı tepki gösterir hale getirebilir. Bu tepkiler, toplumun sosyal yapısına, yükümlülerin psikolojik durumlarına, eğitim düzeylerine ve içinde buldukları gelir grubuna göre farklı boyutlarda olabilir. Yükümlülerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını bütün boyutlarıyla ele almak çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle çalışmamızın konusu, sosyal sınıfların temel belirleyicilerinden olan yükümlülerin gelir düzeyi itibariyle sınırlı tutulmuştur.

Gelir düzeyine göre vergi yükümlülerinin tutum ve davranışları üzerinde; vergi oranları, denetim, para ve hapis cezaları, vergi ahlâkı, vergi yönetiminin etkinliği, vergi afları, vergi yükümlülerinin içinde yaşadıkları toplumla ilgili olarak taşıdıkları mensubiyet şuuru⁵, toplumda vergiye ilişkin oluşmuş bir takım sosyal normların varlığı, vergi idaresinin yükümlüye yaklaşımı, siyasal otoritenin toplumsal harcamaları finanse ederken sosyal sınıflara ilişkin sergilediği yaklaşım, diğer yükümlülerin davranışları, eğitim düzeyleri, gelir düzeyleri gibi bir dizi faktör ve bu faktörlerin birbirleri ile olan ilişkileri etkilidir. Bu faktörler üzerinde değişiklikler yapılarak vergi yükümlülerinin olumsuz tutum ve davranışlarından kaynaklanan problemler azaltılabilir.

Türk Vergi Sisteminin artan oranlı tarife yapısı vergi yükümlülerinin içinde buldukları gelir grubu itibariyle vergi konusundaki tutum ve davranışlarında farklılıklar oluşturabilir. Örneğin gelir vergisi oranlarının artırılması, yükümlülerin içinde buldukları gelir gruplarına göre farklı davranışlarda bulunmaya yöneltebilir.

Vergi artışı üretim faktörlerinin gelirini azaltır. Sözkonusu azalma verginin gelir veya ikame etkisine göre üretim faktörleri arzını farklı yönde etkiler. Gelir etkisi sonucu kazanç veya iratları azalan üretim faktörlerinin sahipleri, önceki gelir düzeyine çıkabilmek için faktör arzını artırırlar.⁶ Örneğin geliri azalan emek faktörü daha fazla mesai yaparak veya ikinci bir işte çalışarak önceki gelir düzeyine ulaşmaya çalışır.⁷ Verginin ikame etkisinin ortaya çıkması durumunda ise vergi oranlarının artışı karşısında üretim faktörleri arzı azalır. Bu faktör sahipleri, varsa vergisiz veya daha az yükümlü olacağı alana yönelerek⁸ veya üretim faktörü sunumunu azaltarak yükümlülüğünü daraltma yönünde tercihini yapabilirler.⁹ Bu açıklamalar

⁵ Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilim)*, Der Yayınları, İstanbul, 1999, s. 153.

⁶ Sevim Görgün, *Maliye Politikası*, İ.Ü.S.B.F., İstanbul, 1994.

⁷ Yenal Öncel, "Gelir Vergisinin Vergi Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi", İ.Ü. İktisat Fakültesi, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 39.Seri, İstanbul, 2001, s.47.

⁸ Esra Siverekli Demircan, "Türkiye'de Vergi Politikalarının Siyasi Analizi:Siyasi Değişimin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme", 19. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, Antalya, 2004, s.533.

⁹ Yenal Öncel, a.g.e., s.48.

ışığında düşük gelir gruplarında gelir etkisi görülürken, yüksek gelir gruplarına geçildikçe ikame etkisi sözkonusu olmaya başlar. Üretim faktörlerinin büyük çoğunluğunun yüksek gelir grubunun elinde olması bu grubun vergiler üzerindeki gücünü ortaya koymaktadır.

Düşük gelir düzeyinden yüksek gelir düzeyine gidildikçe vergi yükümlülerinin ödevleri de artarak daha karmaşık bir hal almaktadır. Örneğin düşük gelir düzeyinde basit usulde vergilendirilen bir yükümlünün kanuni ölçülerin aşılması durumunda gerçek usule geçilmesiyle beraber muhasebe kayıtları ve belge düzenindeki yükü artmaktadır. Buna bağlı olarak da mali ve hukuki danışmanlık hizmeti almak ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Gelir gruplarına göre yükümlülerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını etkileyen bir diğer neden de vergisel hizmet kalitesidir. Gelir düzeyi yükseldikçe bu kalitenin artması beklentisi de artmaktadır.

Gelir gruplarının vergi karşısındaki tutum ve davranışları, bir yandan vergi adaletine diğer yandan da vergilerin sosyal devlet ilkesi çerçevesinde harcanmasına bağlıdır. Bu bakımdan vergi politikaları belirlenirken üzerinde durulması gereken noktalar; vergi yükü olarak ifade edilen kamu kesimine aktarılacak olan milli gelir oranı, hedeflenen vergi yükünün topluma adaletli ve dengeli dağıtımı ve vergi gelirleri ile hangi tür harcamaların yapılması gerektiğidir.¹⁰ Vergi kamusal hizmetlerin maliyet paylaşım araçlarından biri olduğuna göre¹¹ yüksek gelir grubu içinde bulunan yükümlüler, kamu harcamalarına daha yüksek oranda katıldıkları düşüncesiyle kamu harcamalarının daha etkin ve verimli olmasını beklemektedirler. Bu nedenle devletin genel anlamda vergi politikalarıyla ilgili yapacağı düzenlemelerin toplumsal yapı ile uyum içerisinde olması ve toplumun bu konuda devlete olan güveninin tesis edilmesi önemlidir.

Vergi idaresinin yükümlülere yaklaşımının gözden geçirilmesi ve daha sağlıklı ilişkiler geliştirmesi, ancak yükümlülerin idareye bakış biçimlerinin bilinmesi sayesinde mümkün olabilecektir. Yükümlülerin vergileme ile ilgili olası tepki ve uyum davranışlarının önceden kestirilmesi, vergi düzenlemelerinin ve uygulamalarının başarısı için yol gösterici olacaktır.¹²

¹⁰ Esra Siverekli Demircan, a.g.m., s.533.

¹¹ İzzettin Önder, "Gelir Vergisi Tarife Yapısı ve Politikası", Cavit Orhan Tütengil'in Anısına Armağan, İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası, Özel Sayı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s.500.

¹² Naci B. Muter, Süreyya Sakıne, Kemal Çelebi, a.g.e., s.2.

METODOLOJİ

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırları

Gelir düzeyi, vergi yükümlülerinin sosyal sınıflarını belirleyici temel göstergelerden biridir. Bu nedenle yükümlülerin düşük, orta ya da yüksek gelir düzeyine sahip olmasının, onların vergiye karşı tutum ve davranışlarını da farklılaştıracağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı; düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından farklılık olup olmadığını incelemek ve bu üç grup hakkında ayırıcı değişkenler vasıtasıyla anlamlı tahminler yapabilmektir.

Düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışları arasındaki farklılıkları belirlemeye yönelik araştırmada veri ve bilgiler teorik esaslara dayanarak hazırlanan bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Bu çalışmada beyan esasına tabi yükümlüler araştırmanın anakütlesini oluşturmaktadır. Ancak anakütlenin tamamına ulaşmak gerek zaman ve gerekse maliyet açısından güç olduğundan araştırmanın kapsamı İstanbul ili ile sınırlandırılmıştır ve anket formu İstanbul'un farklı sosyo-demografik özelliklerine sahip olduğu düşünülen Esenler, Fatih, Beşiktaş ve Etiler semtlerindeki 400 vergi yükümlüsüne uygulanmıştır. Araştırma kapsamına sadece İstanbul ilinde yer alan vergi yükümlülerin dahil edilmesi araştırmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmanın gerek bundan sonra konu ile ilgili çalışma yapacak olan akademisyenlere, gerekse vergi ile ilgili karar alıcılara faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesiyle analize elverişli anket sayısı 300 olarak gerçekleşmiştir. Anketler SPSS 12.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

Örnekleme Süreci ve Veri Toplama Aracı

Düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik yapılan bu araştırmanın anakütlesini beyan esasına tabi yükümlüler oluşturmaktadır. Ancak anakütlenin tamamına ulaşmak gerek mali gerekse zaman açısından güç olduğundan araştırma İstanbul ilinde gerçekleştirilmiştir. İstanbul'un farklı sosyo- demografik özelliklere sahip olduğu düşünülen Esenler, Fatih, Beşiktaş ve Etiler semtlerindeki vergi yükümlülerine uygulanmıştır.

Gelir düzeyleri itibariyle farklı olan vergi yükümlülerinin vergiye karşı tutumlarını ölçmek amacıyla toplam 41 yargı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan bu yargılar, literatürde yer alan bazı araştırmalardan (Scholz ve Pinney, 1995; Kinsey, 1992) faydalanılarak uyarlanmıştır. Bununla birlikte düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergiye karşı tutumlarını ölçmek amacıyla beşli likert ölçeği (1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum) kullanılmıştır.

Daha önce ifade edildiği üzere bu araştırma kapsamında düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlüleri vergiye karşı tutum ve davranışları itibariyle karşılaştırılmıştır. Gelir düzeyi 1 milyar TL'nin altında olan vergi yükümlüleri düşük, 2,5 milyar TL'ye kadar olan vergi yükümlüleri orta ve 2,5 milyar TL'nin üzerinde gelire sahip olan vergi yükümlüleri ise yüksek gelir düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen ve test edilen araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H_{1-1} = Düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlülerinin, vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistiki bakımdan anlamlı farklılıklar vardır.

H_{1-2} = Vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarına yönelik ayırıcı değişkenler aracılığı ile tahmini grup üyeliğine ilişkin anlamlı tahminler yapılabilir.

Araştırma Örneğinin Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında yer alan vergi yükümlülerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1'de vergi yükümlülerinin aylık toplam net geliri, öğrenim durumu, özel otomobil sahipliği, ev sahipliği, yaşı, faaliyette buldukları sektör, medeni durumu ve cinsiyetlerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri görülmektedir.

Tablo 1
Araştırma Örneğinin Demografik Özellikleri

Aylık Toplam Net Gelir	Frekans n	Yüzde %	Öğrenim Durumu	Frekans n	Yüzde %
500.000.000 ve altı	7	2,7	Tahsili Olmayanlar		
500.000.000 - 1.000.000.000 TL	69	23,0	İlkokul	6	2,0
1.000.000.000 -1.500.000.000 TL	40	13,3	Ortaokul	35	11,7
1.500.000.000 -2.000.000.000 TL	39	13,0	Lise	33	11,0
2.000.000.000 -2.500.000.000 TL	38	12,7	Üniversite ve üstü	102	34,0
2.500.000.000 -3.000.000.000 TL	28	9,3	Toplam	124	41,3
3.000.000.000 -3.500.000.000 TL	27	9,0		300	100,0
3.500.000.000 ve üstü	52	17,0			
Toplam	300	100,0			
Özel Otomobil Sahipliği			Ev Sahipliği		
Özel otomobili olanlar	192	64,0	Kendine ait olanlar	211	70,3
Özel otomobili olmayanlar	108	36,0	Kirada oturanlar	89	29,7
Toplam	300	100,0	Toplam	300	100,0
Sektör			Yaş		
Ticaret	120	40,0	18-34	100	33,3
Hizmet	140	46,7	35-51	152	50,6
Üretim	40	13,3	52 ve üzeri	48	16,1
Toplam	300	100,0	Toplam	300	100,0
Medeni Durum			Cinsiyet		
Evli	222	74,0	Kadın	71	23,7
Bekâr	66	22,0	Erkek	229	76,3
Boşanmış	12	4,0	Toplam	300	100,0
Toplam	300	100,0			

Tablo 1’de görüleceği üzere, vergi yükümlülerinin %2,7’si aylık olarak 500.000.000 ve altı, %23’ü 500 milyon-1 milyar TL, %13,3’ü 1 milyar-1,5 milyar TL, %13’ü 1.5 milyar- 2 milyar TL, %12,7’si 2 milyar-2,5 milyar TL, %9,3’ü 2,5 milyar-3 milyar TL, %9’u 3 milyar-3,5 milyar TL ve %17’sinin ise 3,5 milyar TL ve üstü gelire sahip olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında yer alan vergi yükümlülerinin %64’ü otomobil sahibidir, %36’sının ise otomobili yoktur ve yine vergi yükümlülerinin %70,3’ü bir ev sahibi iken %29,7’si ise kiracıdır. Araştırma örneğimizin %40’ı ticaret, %46,7’si hizmet ve %13,3’ü ise üretim sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Örnek kütleminin %2’si tahsilsiz, %11,7’si ilkökul, %11’i ortaokul, %34’ü lise ve %41,3’ü ise üniversite ve üstü öğrenime sahiptir. Tablo 1’e baktığımızda yükümlülerin %74’ünün evli, %22’sinin bekâr ve %4’ünün ise boşanmış olduğu ve %23,7’sinin kadın, %76,3’ünün ise erkek olduğu görülmektedir. Araştırma

örneğimizin %33,3'ü genç, %50,6'sı orta ve %16,1'i ise yaşlıdır. Tablo 1'den anlaşılacağı üzere, araştırma kapsamına bütün sosyo-ekonomik sınıfları temsil edebilecek nitelikte cevaplayıcılar dahil edilmiştir.

Araştırma Verilerinin Analizi

Vergi yükümlülerinin gelir düzeylerine göre vergi karşısındaki tutum ve davranışları arasındaki farklılıkları belirleyebilmek amacıyla iki araştırma hipotezi geliştirilmiş ve araştırmanın amaçları doğrultusunda geliştirilen bu hipotezlerin test edilebilmesi için çoklu diskriminant analizinden faydalanılmıştır. Çoklu diskriminant analizinin yanısıra araştırma hipotezlerinin testinde Morrison testi ve oran testi de kullanılmıştır. Diskriminant analizi, iki veya daha fazla sayıdaki grubun belirlenen değişkenler itibarıyla farklılığını ortaya koymak amacıyla kullanılan çok değişkenli bir istatistiksel analizdir¹³. Başka bir deyişle, bu analiz iki ya da daha fazla grup arasındaki farklılıkları anlamak ve araştırma birimlerini doğru sınıflara atamak için kullanılan çok değişkenli bir istatistiksel analizdir¹⁴.

Araştırma hipotezlerin test edebilmek amacıyla kullanılan diskriminant analizinin amacı, analiz öncesi tanımlanmış üç grubun (düşük, orta ve yüksek gelir düzeyi) ortalama nitelikleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını test etmek, üç grubu ayırmaya en fazla katkısı olan değişkenleri saptamak ve ortaya çıkan değişkenler aracılığı ile vergi yükümlülerinin tahmini grup üyeliklerine ilişkin atamaları doğru bir şekilde yapmaktır. Bu amaçla uygulanan çoklu diskriminant analizi sonucunda elde edilmiş olan kanonikal diskriminant fonksiyonları Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2
Kanonikal Diskriminant Fonksiyonları

Fonksiyon	Özdeğerler			
	Özdeğer	Varyansın Yüzdesi	Kümülatif Yüzde	Kanonikal Korelasyon
1	,748	63,3	63,3	,654
2	,434	36,7	100,0	,550

¹³ William R. Klecka, *Discriminant Analysis*, Series/Numbers-07-019, Sage Publications, The International Professional Publishers, Newbury Park London, New London, 1980, s.8.

¹⁴ Subhash, Sharma, *Applied Multivariate Techniques*, John Wiley & Sons, Inc., 1996, s.287.

Tablo 2’de görüldüğü üzere, kanonikal diskriminant fonksiyonları toplam varyasyonun %100’ünü açıklamaktadır. Birinci fonksiyonun kanonikal korelasyonu 0,654, ikinci fonksiyonun kanonikal korelasyonu ise 0,550’dir. Birinci fonksiyonun özdeğeri 0,748 ve ikinci fonksiyonun özdeğeri ise 0,434’tür. Analiz sonucu elde edilen diskriminant fonksiyonlarının özdeğerleri incelendiğinde gelir düzeylerine göre vergi yükümlülerini birinci diskriminant fonksiyonunun daha iyi ayırdığı belirlenmiştir. Tablo 2’de görüleceği üzere, birinci diskriminant fonksiyonunun özdeğeri ikinci fonksiyonun özdeğerinden büyüktür. Bununla birlikte, birinci diskriminant fonksiyonu toplam ayrımanın %63,3’ünü açıklarken, ikinci diskriminant fonksiyonu ise %36,7’sini açıklamaktadır.

Tablo 3
Fonksiyonların Wilks’ Lambda Değerleri

Fonksiyonların Testi	Wilks’ Lambda			
	Wilks’ Lambda	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
1- 2	,399	253,249	88	,000
2	,697	99,355	43	,000

Wilks’ Lambda ile yapılan denetimde birinci fonksiyonun Wilks’ Lambda değerinin 0,399 ve ikinci fonksiyonun Wilks’ Lambda değerinin ise 0,697 olduğu görülmüştür. Wilks’ Lambda “0” ile “1” arasında bir değer alır. Wilks’ Lambda değerinin bire yakın olması grup ortalamalarının farklı olmadığını, sifıra yakın olması ise, grup ortalamalarının farklı olduğunu gösterir¹⁵. Bütün bu sonuçlar gözönüne alındığında, her iki fonksiyonun değerinin istatistiki bakımdan çok anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Tablo 3’ten anlaşılacağı üzere; düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından anlamlı farklılıklar vardır. Bir başka deyişle, düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışları birbirlerinden farklıdır.

Vergi yükümlülerinin gelir düzeylerine göre vergi karşısındaki tutum ve davranışlarının birbirinden farklı olduğu Tablo 3’ten anlaşılmaktadır. Ancak bu farklılığın hangi tutum ve davranıştan kaynaklandığını görebilmek amacıyla, ikiden fazla grup için F testi ile denetlenmesi gerekmektedir. Düşük, orta ve

¹⁵ K. Naresh, Malhotra, *Marketing Research An Applied Orientation*, Second Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 1996, s. 620.

yüksek gelir grubunda yer alan yükümlülerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarına ilişkin hangi değişkenler bakımından birbirlerinden farklı oldukları Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4
Grup Ortalamalarının Eşitliği Testi

	Wilks' Lambda	F	Serbestlik Derecesi 1	Serbestlik Derecesi 2	Anlamlılık
Gelir vergisi oranı yüksek değildir	,979	3,235	2	297	,041
Verginin tabana yayılmadığını düşünüyorum	,905	15,586	2	297	,000
Vergi sadece belirli kesimlerden alınmaktadır.	,954	7,129	2	297	,001
Vergilendirme süreci içinde gereksiz formalitelerle karşılaşıyorum	,966	5,272	2	297	,006
Vergi affı beklentileri mükellefleri vergi ödeme konusunda isteksiz davranmaya yöneltmektedir.	,967	5,003	2	297	,007
Vergi yasaları her mükellefin anlayabileceği kadar açıktır	,960	6,170	2	297	,002
Vergi denetimleri çok sık yapılmaktadır	,969	4,792	2	297	,009
Vergi beyannamelerinde gereğinden fazla bilgi istenmektedir	,972	4,342	2	297	,014
Ödediğim verginin bana hizmet olarak geri döneceğine inanıyorum	,906	15,336	2	297	,000
Vergi idaresiyle sorun yaşamamak için bütün ödevlerimi eksiksiz ve zamanında yerine getiririm	,972	4,335	2	297	,014
Vergi dairelerinden aldığım hizmetten memnunum	,967	5,055	2	297	,007
Vergi dairesi çalışanları problemleri çözmek için isteksiz davranmaktadır	,971	4,427	2	297	,013
Vergi kaçakçılığında hapis cezası uygulanması gereklidir	,954	7,091	2	297	,001
Vergi ödemeyenler teshir edilmelidir	,975	3,800	2	297	,023
Elektronik ortamda beyanname vermenin büyük kolaylık sağladığını düşünüyorum	,910	14,679	2	297	,000
Vergi ödememek için gerekirse harcamalarımı kısıyorum	,979	3,244	2	297	,040
Vergi problemleri mahkemelerde hızla çözülmektedir	,969	4,741	2	297	,009
Fatura ve fiş vermediğim zaman yakalanacağım korkusunu yaşarım	,977	3,510	2	297	,031

Tablo 4'te düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarından hangilerinin bu farklılığa sebep olduğu diğer bir ifade ile vergi yükümlülerinin gelir düzeyine göre birbirinden farklılaşmasını sağlayan değişkenler yer almaktadır. Ancak burada hangi değişkenlerin üç grubu ayırmadaki ağırlıklarını görmek mümkün değildir. Değişkenlerin farklılığa olan katkılarını belirleyebilmek için de yapısal matrise bakmak gerekmektedir.

Tablo 5
Yapı Matrisi

	Fonksiyon	
	1	2
Ödediğim verginin bana hizmet olarak geri döneceğine inanmıyorum	,370*	-,047
Elektronik ortamda beyanname vermenin büyük kolaylık sağladığımı düşünüyorum	-,354*	,110
Verginin tabana yayılmadığını düşünüyorum	-,303*	,289
Vergilendirme süreci içinde gereksiz formalitelerle karşılaşmıyorum	-,215*	-,049
Vergi dairelerinden aldığım hizmetten memnunüm	,208*	-,064
Vergi idaresiyle sorun yaşamamak için bütün ödevlerimi eksiksiz ve zamanında yerine getiririm	-,197*	,017
Vergi affı beklentileri mükellefleri vergi ödeme konusunda isteksiz davranmaya yöneltmektedir.	-,195*	,111
Vergi denetimleri çok sık yapılmaktadır	,190*	-,111
Vergi beyannamelerinde gereğinden fazla bilgi istenmektedir	,186*	-,086
Gelir vergisi oranı yüksek değildir	,170*	,014
Vergi problemleri mahkemelerde hızla çözülmektedir	,165*	-,164
Vergi sadece belirli kesimlerden alınmaktadır.	-,051	,326*
Vergi dairesi çalışanları problemleri çözmek için isteksiz davranmaktadır	-,067	,247*
Fatura ve fiş vermediğim zaman yakalanacağım korkusunu yaşıyorum	,006	,233*
Vergi ödememek için gerekirse harcamalarımı kısıyorum	-,032	,220*
Vergi kaçakçılığında hapis cezası uygulanması gereklidir	,190	-,219*
Vergi yasaları her mükellefin anlayabileceği kadar açıktır	,181	-,199*
Vergi ödemeyenler teshir edilmelidir	-,128	-,176*

* Değişkenin, çoklu diskriminant analizi sonucunda elde edilen iki diskriminant fonksiyonundan hangisinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Yapısal matris tablosu incelendiğinde mutlak değeri itibarıyla en büyük olan katsayı, değişkenin hangi fonksiyonda en fazla ayırıcı özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Tablo 5'te görüleceği üzere, iki diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir. Bu nedenle yapısal matris tablosundan elde edilen bilgiler yeterli olmamaktadır. Bir başka deyişle, birden fazla diskriminant fonksiyonu elde edildiğinde, yorum ile ilgili problemlerle karşılaşmaktadır. İki ya da daha fazla diskriminant fonksiyonu elde edilmesi sonucun türetilen diskriminant fonksiyonlarının kolaylıkla yorumlanabilmesi için gerekli olan etki

endeksinin hesaplanması gerekmektedir. Etki endeksi hesaplanması iki aşamadan oluşan bir süreçtir¹⁶;

- Anlamlı çıkan her fonksiyon için etki değerinin hesaplanması,
- Anlamlı çıkan fonksiyonların etki değerinin toplanarak genel etki endeksinin hesaplanması,

Tablo 6
Anlamlı Olan Değişkenlere Yönelik Hesaplanan Genel Etki Endeksi Değerleri

Anlamlı Çıkan Değişkenler	Değişkenlerin Fonksiyonlara Olan Katkı Sırası	Genel Etki Endeksi (PI)
Verginin tabana yayılmadığını düşünüyorum	1	0,0887
Ödediğim verginin bana hizmet olarak geri döneceğine inanıyorum	2	0,0874
Elektronik ortamda beyanname vermenin büyük kolaylık sağlayacağını düşünüyorum	3	0,0837
Vergi sadece belirli kesimlerden alınmaktadır	4	0,0406
Vergi kaçakçılığında hapis cezası uygulanması gereklidir	5	0,0404
Vergi yasaları her mükellefin anlayabileceği kadar açıktır	6	0,0352
Vergilendirme süreci içinde gereksiz formalitelerle karşılaşıyorum	7	0,0301
Vergi dairelerinden aldığım hizmetten memnunum	8	0,0288
Vergi affı beklentileri mükellefleri vergi ödeme konusunda isteksiz davranmaya yöneltmektedir	9	0,0285
Çok sık vergi denetimleri yapılmaktadır	10	0,0273
Vergi problemleri mahkemelerde hızla çözülmektedir	11	0,0271
Vergi dairesi çalışanları problemleri çözmek için isteksiz davranmaktadır	12	0,0252
Vergi idaresiyle sorun yaşamamak için bütün ödevlerimi eksiksiz ve zamanında yerine getiririm.	13	0,0247
Vergi beyanmelerinde gereğinden fazla bilgi istenmektedir	14	0,0246
Vergi ödemeyenler teşhir edilmelidir	15	0,0217
Fatura veya fiş vermediğim zaman yakalanacağım korkusunu yaşarım	16	0,0199
Vergi ödememek için gerekirse harcamalarımı kısarım	17	0,0184
Gelir vergisi oranı yüksek değildir.	18	0,0183

¹⁶ Joseph, Hair, Rolph Anderson, Ronald Tatham ve William Black, *Multivariate Data Analysis with Readings*, Fifth Edition, Prentice-Hall International, Inc., 1998, s. 274.

Uygulanan çoklu diskriminant analizi sonucunda iki diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir. Düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından hangi değişkenlerin bu farklılığa sebep olduğuna ilişkin yorum yapabilmek amacıyla genel etki endeksi hesaplanmıştır. Genel etki endeksi düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlülerinin farklılaşmasını sağlayan 18 değişken itibarıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda analiz sonucunda elde edilen birinci diskriminant fonksiyonun etki değeri ve ikinci diskriminant fonksiyonunun etki değeri hesaplanmıştır. Son olarak iki fonksiyonun etki değeri toplanarak genel etki endeksi (PI) elde edilmiştir. Genel etki endeksi analiz sonucu elde edilen diskriminant fonksiyonlarına göre her bir değişkenin ayırma gücünü göstermektedir. Genel etki endeksi üç grubu birbirinden ayıran değişkenlerin bu ayırma katkısını belirlemeye yarar.

Genel etki endeksi hesaplamalarına göre gelir düzeyi, düşük orta ve yüksek olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından farklılaşmasına katkısı en büyük olan “verginin tabana yayılmadığını düşünüyorum” değişkenidir. Bir başka deyişle, gelir düzeyi düşük, orta ve yüksek olan vergi yükümlüleri verginin tabana yayılması ile ilgili olarak birbirlerinden farklı düşünmektedirler. Gelir düzeyi düşük, orta ve yüksek olan vergi yükümlülerini birbirinden farklı olduğunu gösteren ikinci değişken “ödediğim verginin bana hizmet olarak geri döneceğine inanıyorum” yargısıdır. Bunu takiben üç grubun birbirinden farklılaşmasına katkıda bulunan bir diğer değişken ise elektronik ortamda beyanname vermenin sağladığı kolaylık ile ilgili olmaktadır. Düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin birbirlerinden farklılaşmasına katkıda bulunan değişkenler katkı sırasına göre Tablo 6’da görülebilmektedir.

Tablo 7’de düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından farklılaşmasını sağlayan değişkenlere ilişkin grup istatistik değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 7
Düşük, Orta ve Yüksek Gelir Düzeyine Sahip Olan Vergi Yükümlülerine İlişkin Grup İstatistik Değerleri

Anlamlı Çıkan Değişkenler	Düşük Gelir Düzeyi	Orta Gelir Düzeyi	Yüksek Gelir Düzeyi
Gelir vergisi oranı yüksek değildir	1,8684	1,5556	1,4560
Verginin tabana yayılmadığını düşünüyorum :	3,6711	4,1538	4,5327
Vergi sadece belirli kesimlerden alınmaktadır.	3,8026	3,7179	4,2617
Vergilendirme süreci içinde gereksiz formalitelerle karşılaşıyorum	3,9342	4,3504	4,4430
Vergi affi beklentileri mükellefleri vergi ödeme konusunda isteksiz davranmaya yönelmektedir.	3,7632	4,1368	4,2710
Vergi yasaları her mükellefin anlayabileceği kadar açıktır	2,4474	2,0940	1,7477
Çok sık vergi denetimleri yapılmaktadır	2,6974	2,3333	2,1963
Vergi beyannamelerinde gereğinden fazla bilgi istenmektedir	3,3816	2,9829	2,8785
Ödediğim verginin bana hizmet olarak geri döneceğine inanıyorum	2,9079	1,9658	1,9258
Vergi idaresiyle sorun yaşamamak için bütün ödevlerimi eksiksiz ve zamanında yerine getiririm	3,8553	4,2222	4,2569
Vergi dairelerinden aldığım hizmetten memnunum	2,8421	2,4103	2,3551
Vergi dairesi çalışanları problemleri çözmek için isteksiz davranmaktadır	2,5047	2,5299	2,8553
Vergi kaçakçılığında hapis cezası uygulanması gereklidir	3,9211	3,5726	3,2056
Vergi ödemeyenler teshir edilmelidir	3,6184	4,0598	3,7009
Elektronik ortamda beyanname vermenin büyük kolaylık sağladığını düşünüyorum	3,3816	4,1026	4,1963
Vergi ödememek için gerekirse harcamalarımı kısırım	3,0263	2,9658	3,3178
Vergi problemleri mahkemelerde hızla çözülmektedir	2,5000	2,2479	2,0374
Fatura ve fiş vermediğim zaman yakalanacağım korkusunu yaşarım	3,2895	3,1282	3,5327

Tablo 7’de görüleceği üzere, yüksek gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri diğer iki gruba göre gelir vergisi oranını yüksek bulmaktadır. Bunun yanı sıra, yine yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlüleri verginin tabana yayılmadığını ve verginin sadece belirli kesimlerden alındığını düşünmektedirler. Bu durum, yüksek gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlülerinin verginin kendilerinden daha fazla alındığını düşünüyor olmalarından kaynaklanabilir.

Yüksek gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri diğer gelir gruplarına göre vergilendirme süreci içinde “gereksiz formalitelerle karşılaştıklarını” belirtmektedirler. Bunlara ilaveten, yüksek gelir grubunda yer alanlar, diğer gruplara göre vergi affı beklentilerinin yükümlüleri vergi ödeme konusunda isteksiz davranmaya yönelttiğini düşünmektedir. “Vergi yasalarının yükümlülerin anlayabileceği kadar açık olduğu” konusunda en olumlu düşünceye sahip olanlar, düşük gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleridir. Yüksek gelir grubunda yer alan vergi yükümlüleri ise bu konuda olumsuz düşünmekte, bir başka deyişle, vergi yasalarının her yükümlünün anlayabileceği kadar açık olmadığı görüşünü taşımaktadırlar. Düşük gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri, diğer gelir grupları ile karşılaştırıldığında vergi denetimlerinin çok sık yapıldığını düşünmektedirler. Vergi denetimlerinin sık yapıldığı görüşüne yüksek gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri en az katılan gruptur. Diğer bir deyişle, yüksek gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri vergi denetimlerinin çok sık yapılmadığını düşünmektedirler.

Tablo 7’de görüleceği üzere, düşük gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri diğer gelir gruplarına göre vergi beyannamelerinde gereğinden fazla bilgi istendiğini, buna karşın yüksek gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri vergi beyannamelerinde gereğinden fazla bilgi istenmediği görüşüne sahiptir. Aynı zamanda, yüksek gelir düzeyinde yer alan vergi yükümlüleri, diğer gruplarla karşılaştırıldığında vergi idaresiyle sorun yaşamamak için bütün ödevlerini eksiksiz yerine getirdiklerini daha yüksek oranda belirtmişlerdir. Gelir düzeyi yükseldikçe yükümlülerin “vergi dairelerinden almış oldukları hizmetten duymuş oldukları memnuniyetin” azaldığı görülmektedir. Yine yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlüleri “vergi dairesi çalışanlarının problemleri çözmek için isteksiz davrandığını” düşünmektedir. Bununla birlikte, düşük gelir grubunda yer alan vergi yükümlülerinin vergi dairesi çalışanları hakkında diğer gelir gruplarında yer alan vergi yükümlüleri kadar olumsuz düşünmedikleri Tablo 7’de görülebilmektedir.

Araştırmada dikkat çeken bir nokta da, vergi kaçakçılığı durumunda uygulanacak “hapis cezasına” yüksek gelir grupları itiraz ederken, düşük gelir grubunda olanlar hapis cezasına sıcak bakmaktadırlar. Bir başka deyişle, yüksek gelir grubunda yer alan vergi yükümlülerinin vergi kaçakçılığında hapis cezasının uygulanması gerekliliğine diğer gruplar kadar olumlu yaklaşmadığı tespit edilmiştir. Vergi kaçakçılığına hapis cezasının uygulanması konusunda en olumlu düşünen ise düşük gelir grubunda yer alan vergi yükümlüleridir. Tablo

7'de görüleceği üzere, vergi ödemeyenlerin teşhir edilmesi konusunda en olumlu düşünen ise orta düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlüleridir. Bununla birlikte, yüksek gelir grubunda yer alan vergi yükümlüleri diğer gelir gruplarında yer alan vergi yükümlüleri ile karşılaştırıldığında elektronik ortamda beyanname vermenin büyük kolaylık sağlayacağını savunmaktadır. Elektronik ortamda beyanname vermenin kolaylık sağlayacağı ile ilgili olarak en olumsuz düşünenler düşük gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlüleridir. Bunlara ilaveten yüksek gelir grubunda yer alan vergi yükümlüleri, vergi ödememek için gerekirse harcamalarını kısacaklarını belirtmişlerdir. Vergi ödememek için harcamaların kısılması konusunda en olumsuz düşünenler ise orta düzeyde gelir grubunda yer alan yükümlülerdir.

Bir başka dikkât çekici konu ise, gelir düzeyi yükseldikçe “yargıya olan güvenin azalmasıdır”. Bunun nedeni ise, vergi problemlerinin mahkemelerde çok gecikmeli olarak çözüme kavuşturulmasıdır. Son olarak, yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlüleri, diğer gruplara göre fatura veya fiş vermedikleri zaman yakalanacakları korkusunu yaşadıklarını daha yüksek oranda belirtmişlerdir.

Bütün bu sonuçlar dikkate alındığında “düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlülerinin, vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistiki bakımdan anlamlı farklılıklar vardır” şeklinde belirlenen araştırma hipotezimiz kabul edilmiştir. Bir başka deyişle, vergi karşısındaki tutum ve davranışları bakımından düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlüleri birbirinden farklıdır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde “vergi yükümlülerinin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarına yönelik ayırıcı değişkenler aracılığı ile tahmini grup üyeliğine ilişkin anlamlı tahminler yapılabilir” şeklinde belirlenen araştırma hipotezimiz test edilmiştir.

Analiz öncesinde tanımlanmış üç grubun (düşük, orta ve yüksek gelir grubu) elde edilen fonksiyonlar yardımıyla ait oldukları orijinal grup üyeliğini ne ölçüde tahmin edebileceğine ilişkin olarak yapılan sınıflandırma analizi sonuçları Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8
Diskriminant Fonksiyonları ile Yapılan Sınıflandırma Analizi Sonuçları

		Tahmini Grup Üyeligi				
		Gelir Düzeyi	Düşük	Orta	Yüksek	Toplam
Orjinal Grup Üyeligi	Sayı	Düşük	52	9	15	76
		Orta	12	79	26	117
		Yüksek	6	30	71	107
	Yüzde	Düşük	68,4	11,8	19,7	100,0
		Orta	10,3	67,5	22,2	100,0
		Yüksek	5,6	28,0	66,4	100,0

Doğru Sınıflandırma Oranı: %67,3

Elde edilen fonksiyonlar yardımıyla yapılan sınıflandırma analizi sonuçlarına göre, düşük gelir düzeyinde yer alan 76 vergi yükümlüsünden 52'si, orta düzeyde gelir grubunda yer alan 117 vergi yükümlüsünden 79'u ve yüksek gelir düzeyinde yer alan 107 vergi yükümlüsünden 71'i doğru olarak sınıflandırılmıştır.

Ayırma fonksiyonunun test grubuna uygulanması sonucunda elde edilen doğru sınıflandırmaların sayısı $52 + 79 + 71 = 202$ 'dir. Doğru sınıflandırmaların oranı ise $202/300 = \%67,3$ 'tür.

Ayırma fonksiyonunun örneğe uygulanması sonucunda elde edilen doğru sınıflandırma oranının herhangi bir tesadüfi sınıflandırmadan elde edilecek doğru sınıflandırma oranından istatistiki olarak anlamlı derecede büyük olup olmadığını test etmektedir¹⁷

En yaygın olarak kullanılan tesadüfi ayırma veya şans modeli, tesadüfi sınıflandırma modelidir. Bu modelde herhangi bir bireyin doğru sınıflandırılma olasılığı şöyle hesaplanacaktır. Tesadüfi sınıflandırmadan elde edilecek doğru sınıflandırmaların sayısını ve oranını hesaplayabilmek için Morrison'un önerdiği şans modeli kullanılacaktır. Bu modele göre¹⁸;

$P(\text{Doğru}) = P(\text{Doğru} \mid \text{Tip I olarak sınıflandırılma}) P(\text{Tip I olarak sınıflandırılma}) + P(\text{Doğru} \mid \text{Tip II olarak sınıflandırılma}) P(\text{Tip II olarak sınıflandırılma})$

¹⁷ Kemal, Kurtuluş, *Pazarlama Araştırmaları, Genişletilmiş 7. Basım, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004.* s. 393

¹⁸ Kurtuluş, a.g.e., s.393.

$$P(\text{Doğru}) = P\alpha + (1-P)(1-\alpha)$$

Böylece,

$$P(\text{Doğru}) = [(76/300)(70/300)] + [(117/300)(118/300)] + [(107/300)(112/300)]$$

$$P(\text{Doğru}) = 0,059 + 0,1533 + 0,1331$$

$$P(\text{Doğru}) = 0,3454$$

P (Doğru) hesaplandıktan sonra, ayırma fonksiyonunun test örneğindeki doğru sınıflandırmaların oranının, P (Doğru) oranından istatistiksel olarak büyük olup olmadığını oran testi ile test etmek gerekir¹⁹.

Ayırma fonksiyonundan elde edilen 0,673 oranının tesadüfi modelden elde edilen 0,3454 oranından istatistiksel olarak önemli derecede büyük olup olmadığını test etmek gerekmektedir. Buna göre;

Hipotezler:

$$H_0: \Pi_0 = 0,345$$

$$H_1: \Pi_0 > 0,345$$

Veriler:

$$n = 300$$

$$p = 0,673$$

Önem Derecesi :0,01

Test İstatistik:

$$Z = \frac{P - \Pi_0}{\sigma_p}$$

$$\text{Burada } \sigma_p = \sqrt{\frac{\Pi_0(1 - \Pi_0)}{n}}$$

Karar Kriteri:

Yukarıdaki formüle göre bulunan 12,14 değeri, $\alpha = 0,01$ anlamlılık düzeyinde teorik değerden (2,33) çok büyük olduğundan H_{1-2} hipotezi kabul edilecektir. Böylece, ayırma fonksiyonunun tesadüfi ayırmadan istatistiksel olarak daha iyi ayırdığı sonucuna varılır.

Düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergiye karşı tutum ve davranışlarının birbirlerinden farklı olduğu uygulanan çoklu diskriminant analizi sonucunda tespit edilmiştir. Bununla birlikte, ayırıcı

¹⁹ Kurtuluş, a.g.e., s.393.

değişkenler vasıtası ile tahmini grup üyeliğine ilişkin anlamlı tahminler yapılabileceği görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergiye karşı tutum ve davranışları bakımından farklılıklarını belirlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışmada, hipotezler çoklu diskriminant analizi ile test edilmiştir. Çoklu diskriminant analizi sonucunda üç düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlülerinin vergiye karşı tutum ve davranışları bakımından birbirlerinden farklı olduğu belirlenmiştir. Düşük, orta ve yüksek düzeyde gelire sahip olanların birbirinden en çok farklı düşündükleri ilk üç konu; verginin tabana yayılması, ödenilen vergilerin hizmete dönüşmesi ve elektronik ortamda beyannamelerin verilmesi konularıdır.

Gelir düzeyi yükseldikçe yükümlülerin vergi uygulamaları karşısında daha hassas davrandıkları görülmüştür. Yüksek gelire sahip vergi yükümlülerinin memnuniyetsizliği, özellikle vergi oranlarının yüksekliği, verginin tabana yayılmaması, vergilendirme formalitelerinin çokluğu, vergi idaresinden beklenen hizmet kalitesinin düşüklüğü konularında artmaktadır. Bununla birlikte, yüksek gelir düzeyinde bulunan yükümlüler ekonomik suçlara hapis cezası verilmesine karşı çıkarak, ekonomik suça ekonomik ceza verilmesini savunmaktadırlar. Vergi kaçakçılığında hapis cezası uygulanması konusunda en destekleyici grup, düşük gelire sahip olan vergi yükümlüleridir. Vergi ödemeyenlerin teşhir edilmesinin gerekli olduğunu düşünen grup ise orta düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlüleridir. Yine bu grupta yer alan vergi yükümlüleri, diğer gelir gruplarına göre vergi affı beklentilerinin vergi ödeme isteklerini azaltacağını düşünmektedir.

Yüksek düzeyde gelire sahip olan vergi yükümlüleri, elektronik ortamda beyanname vermenin büyük kolaylık sağlayacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, bu grupta yer alan vergi yükümlüleri vergi ödememek için gerekirse harcamalarını kısacaklarını ve fatura veya fiş vermedikleri zaman yakalanacakları korkusunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Düşük gelir grubunda yer alan vergi yükümlüleri, diğer gelir gruplarında yer alan vergi yükümlülerine göre vergi beyannamelerinde gereğinden fazla bilgi istendiğini düşünmektedirler. Bunlara ilaveten ödenilen verginin hizmete dönüşeceği noktasında en iyimser olanlar yine düşük gelire

sahip olan vergi yükümlüleridir. Vergi dairelerinden aldıkları hizmetten memnuniyeti en yüksek olan ve aynı zamanda vergi dairesi çalışanları hakkında en olumlu düşünenler, yine düşük gelir düzeyine sahip olan vergi yükümlüleridir.

Araştırma sonucunda elde edilen ve yukarıda belirtilen sonuçlar doğrultusunda geliştirilen kişisel öneriler şu şekilde sıralanabilir;

- Etkin bir vergi sistemi ve uygulamasını gerçekleştirmek için yükümlülerin tutum ve davranışlarının tespiti ve takibi mutlaka yapılmalıdır.
 - Marjinal vergi oranları düşürülerek, vergi tabana yayılmalı ve vergi yükü toplumun her kesimine mali güçleri oranında yansıtılmalıdır.
 - Vergisini düzenli bir şekilde ödeyen yükümlüler üzerindeki menfi etkileri nedeniyle, vergi affi beklentilerini ortadan kaldıracak yasal düzenlemelere gidilmelidir.
 - Vergi idaresi, yükümlülere sunmuş olduğu hizmetin kalitesini artırarak, yükümlülerle olan ilişkilerini geliştirmelidir.
-
- Kamu hizmetlerinden faydalanan herkese bu hizmetlerin vergiler aracılığı ile finanse edildiği anlatılarak toplumda vergi bilinci oluşturulmalı, gelir düzeyine bakılmaksızın bütün vatandaşlara vergi ödemenin hukuksal ve toplumsal bir ödev olduğu anlayışı yerleştirilmelidir. Çünkü vergi bilincinden yoksun bir toplumda vergi ahlâkının olması da beklenemez.
 - Bir toplumun vergi ödeme eğilimlerinin artırılabilmesi için devlet vergi yükünü topluma adil dağıtmalı ve bu kaynağı doğru kullandığı konusunda ikna edici olabilmelidir.
 - Vergi yükümlüleri, devletin kendileri dışında yabancı bir özne olmadığını algılamalı ve yükümlülüklerini yerine getirmek şartıyla diğer bireyleri de vergi konusunda duyarlı olmaya zorlamalı ve yardımcı olmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Demircan, Siverekli Esra, "Türkiye'de Vergi Politikalarının Siyasi Analizi:Siyasi Değişimin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme", 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, 2004, 533-572.
- Duran, İsmail Hakkı, "Toplum, Devlet ve Vergi Sorunları", Vergi Sorunları, Sayı: 153, Haziran 2001, 73-75.
- Erkal, Mustafa, Sosyoloji (Toplumbilim), Der Yayınları, İstanbul,1999.
- Görgün, Sevim, Maliye Politikası, İ.Ü.S.B.F., İstanbul, 1994.
- Hair, Joseph, Rolph Anderson, Ronald Tatham ve William Black, **Multivariate Data Analysis with Readings**, Fifth Edition, Prentice- Hall International, Inc., 1998.
- Kinsey, K.A., "Deterrence and Alienation Effects of IRS Enforcement: An Analysis of Survey Data", **Why People Pay Taxes: Tax Compliance and Enforcement**, University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Klecka, William R., **Discriminant Analysis**, Series/Numbers 07-019, Sage Publications, The International Professional Publishers, Newbury Park London, New London, 1980.
- Kurtuluş, Kemal, **Pazarlama Araştırmaları**, Genişletilmiş 7. Basım, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Malhotra, K. Naresh, **Marketing Research An Applied Orientation**, Second Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 1996.
- Öncel, Yenal, "Gelir Vergisinin Vergi Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi", İ.Ü. İktisat Fakültesi, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 39.Seri, İstanbul, 2001.
- Önder, İzzettin, "Gelir Vergisi Tarife Yapısı ve Politikası", **Cavit Orhan Tütengil'in Anısına Armağan**, İ.Ü İktisat Fakültesi Mecmuası, Özel Sayı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982.
- Scholz, J.T., Pinney, N. "Duty, Fear and Tax Compliance: The Heuristic Basis of Citizenship Behavior", **American Journal of Political Science**, Volume: 39, 2, 490-512.
- Sharma, Subhash, **Applied Multivariate Techniques**, John Wiley & Sons, Inc., 1996.
- Taş, Metin, "Türkiye'de Vergi gelirlerinin Artırılmasına Yönelik Önlemler", **Kamu Kesimi Finansman Açıkları**, X. Türkiye Maliye Sempozyumu, Maliye Araştırma Merkezi yayın No 80, İ.Ü Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1996.
- Yeniçeri, Harun, "Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma", 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, 2004, 908-927.